

İŞ HUKUKU

1980 YILI BAŞINDA TÜRKİYE'NİN SOSYAL GÜVENLİK DURUMU

Prof. Dr. Kenan TUNÇOMAĞ
İstanbul Hukuk Fakültesi İş Hukuku ve
Sosyal Güvenlik Enstitüsü Müdürü

I. GENEL OLARAK

Sosyal Güvenlik kavramı, toplumda, gelirleri ne olursa olsun, kişilere belli bazı tehlikeler (riskler) karşısında ekonomik güvence sağlayan kurum ve kurumları anlatır. Bunlara ilişkin hukuki esaslar da, "sosyal güvenlik sistemini" oluştururlar. Sosyal güvenlik sistemi birçok ülkede iki ana bölümde toplanmıştır. Bunlardan birincisi, ilgilinin parasal katkısıyla çalışan sosyal güvenlik kurumları adını taşır. Buna *primli rejim* adı da verilmektedir. Burada söz konusu olan, yapılması, korunan kimseler veya işverenleri tarafından doğrudan doğruya parasal katkıda bulunulması veya bir staj süresinin tamamlanması koşuluna bağlı olan yardımlar ile bu yardımların yapılmasını sağlayan mevzuat ve rejimlerdir.

İkincisi, ilgilinin parasal katkısı olmadan çalışan sosyal güvenlik kurumlarıdır. Buna Avrupa'da *primsiz rejim* adı da verilmektedir. Burada söz konusu olan, yapılması, korunan kimselerin veya işverenlerin doğrudan doğruya parasal (mali) katkıda bulunmaları veya bir staj süresinin tamamlanması koşuluna bağlı olmayan yardımlar ile bunların yapılmasını sağlayan mevzuat ve rejimlerdir¹.

1) Bak. *Tunçomağ*, Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Ana Çizgileri, İstanbul Hukuk Fakültesi "Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, Birinci Avrupa Hukuku Haftası", İstanbul, 1979, 123.

II. İLGİLİNİN PARASAL KATKISIYLA ÇALIŞAN SOSYAL GÜVENLİK KURUMLARI (PRİMLİ REJİM)

Türkiye’de ilgilinin parasal katkısıyla çalışan; yani yaptığı yardımları aldığı primlerle karşılayan kurumlar üç tanedir. Bunlar; Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur Kurumu ve Emekli Sandığıdır. Bunlar yanında, OYAK gibi ek yardım sağlayan kuruluşlar da vardır. Bu kuruluşların 1979 yılında uğradığı değişiklik ve yeniliklerin başlıcalarını aşağıda gösterdim.

1. Sosyal Sigortalar Yasasında yapılan değişiklikler.

a. Sosyal Sigortalar Yasasının kapsamının 1977 yılında yürürlüğe giren yasalarla genişletilmesi.

Sosyal Sigortalar Yasasının kapsamı, 1977 yılında genişletilmiştir. Gerçekten önce, 11.8.1977 gün ve 2100 sayılı yasa; “*orman işleri ile kamu ve özel sektöre ait tarım işlerinde ücretle çalışanları*” ve “*ev hizmetlerinde ücretle ve sürekli olarak çalışanları*” SSY kapsamına sokmuştur.

Sonra, 20/6/1977 gün ve 2089 sayılı *Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanununun* 13. maddesi açıkca, *çıraklar hakkında çıraklık süresince iş kazalarıyla meslek hastalıkları ve hastalık sigortasının uygulanmasını* emretmiştir. Böylece SSY 3/bent II, B’nin amaca dayanan bir yorumuyla daha 1965 yılında varılabilecek olan ve 9. Hukuk Dairesinin bir kararında da (9HD, 2/5/1969) belirtilmiş olan bir sonuca², ancak 2089 sayılı yasayla getirilmiş olan bu açık hüküm sayesinde ulaşılabilmektedir. Fakat 2089 sayılı yasanın uygulanması da hemen gerçekleşmemiş; bunun için 1979 yılının Martını beklemek gerekmiştir. Gerçekten bu yasaya göre çırakların Sosyal Sigortalardan yararlanmaya başlaması ancak 6/2/1979 günlü (2089 Sayılı Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanununun 13. maddesine göre Hazırlanan Çıraklara Ait Primlerin Hesaplanması Usullerine İlişkin Yönetmelik (RG 6/2/1979)’le mümkün olabilmektedir.

2) Tunçomağ, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, İstanbul 1975, 144/146, N. 61.

b. Sosyal Sigortalar Yasasının kapsamının 1978 yılında yrrlge giren veya bu yılda çıkarılan yasalarla genişletilmesi.

aa. Sigortalıların ve SS Kurumundan aylık alanların geçindirmekle yükümlü buldukları ana-babaları.

16/6/1975 gün ve 1912 sayılı yasa, sigortalılık, sürekli işgöremezlik geliri, malllk veya yaşlılık aylığı alanların geçindirmekle *yükümlü oldukları ana ve babalarının hastalık sigortasının sağlık yardımlarından yararlanabilmesini* (ayakta tedavi halinde, ilâç bedelinin % 20'sini sigortlı ödemek koşuluyla) kabul etmiştir. Ancak aynı yasa, bu uygulamanın Türkiye'nin her yerinde 19/6/1978 gününden itibaren başlayacağını ve o zamana kadar kademeli bir uygulama yapılacağını belirtmiştir. İşte 19/6/1978 den itibaren, artık Türkiye'nin her yanında, sigortalılarla, malllk veya yaşlılık aylığı yahut sürekli işgöremezlik geliri alanların *geçindirmekle yükümlü oldukları ana-babaları* (ve ayrıca eş ve çocukları) hastalık sigortasının sağlık yardımlarından yararlanabilmek hakkını kazanmışlardır. Çünkü Bakanlar Kurulunun 20/6/1978 gün ve 7/15818 sayılı bir kararnamesi ile o tarihe kadar kapsam dışı bırakılan İstanbul, Ankara, İzmir ve İzmit de kapsama alınmıştır.

bb. Güzel sanat kollarında çalışanlar, düşünürler ve yazarlar.

29/6/1978 gün ve 2167 sayılı Yasa Ek Madde 1 ile, *bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz san'atıları, müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri doğa uğraşlarını içine alan bütün güzel san'at kollarında çalışanlar, düşünür ve yazarlar...*" SS Yasası kapsamına alınmışlardır. Ancak aynı maddenin 2. fıkrasına göre, "bu uğraşı alanlarına kimlerin gireceği, diğer ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların görüşleri de alınmak suretiyle Sosyal Güvenlik, Kültür, Turizm ve İnanıtma Bakanlıkları tarafından birlikte saptanır."

Kanımca bu yasa gereksiz idi. Çünkü bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan san'atılar, düşünürler ve yazarlarla, işveren arasında çoğunlukla bir hizmet sözleşmesi vardır ve dolayısıyla zaten SS Kanununa tbidirler³. Aradaki ilişki, istisnaen eser sözleşmesi de olabilir. Hal böyleyse, adı geçen yaasnın eser

3) Karş. enberci/Uygur, Bağ-Kur Kanunu şerhi, Ankara 1979, 87.

(istisna) sözleşmesiyle çalışanları da sigortalı saydığı sonucuna varılacaktır. Bu ise, sigortalı kavramını hizmet sözleşmesine dayandıran, SS Kanununun 2. maddesine açık bir aykırılıktır.

Öte yandan, bu ek maddenin 2. fıkrası da kendi içinde isabetsizdir. Çünkü bu 2. fıkra, bu maddenin uygulanmasını, fiilen adigeçen üç bakanlığın saptamasına kadar geriye atmıştır. Kaldı ki; kimlerin güzel san'atlar kollarında çalıştığı, düşünür veya yazar olduğu bakanlıklarca saptanacak bir husus değildir. Bunu, uyuşmazlık çıkması halinde mahkeme saptar. Eğer bunu saptama işi bakanlıklara bırakılacak olursa, o zaman zorunlu olarak düzenlenecek listelerde bazı eksikler olabilecektir; bu ise uygulamayı aksatacaktır.

cc. Genel kadınlar.

29/6/1978 gün ve 2167 sayılı Yasanın Ek 4. maddesi "1593 sayılı *Umumi Hıfzısıhha Kanununda belirtilen genel kadınlar...*" SS Yasası kapsamına alınmış ve bu kadınları çalıştıran kişiler de işveren sayılmışlardır.

Genelev kadınlarının durumu üzerinde durmakta ayrıca yarar vardır. Çünkü bu kadınlar devletin izniyle kurulan ve devletin denetimine tâbi tutulan genelevlerde çalışmaktadırlar. *Sosyal Sigortalar Kurumu, 1974 yılında çıkardığı bir Genelgede*, genelev kadınlarının hizmet sözleşmesiyle, çalışmadıklarını; bir serbest meslek yürüttüklerini ve bu nedenle, sosyal sigortalara tâbi olamayacaklarını kabul etmişti. Ancak 29/6/1978 tarih ve 2167 sayılı yasa, 4. ek maddesiyle durumu değiştirmiş ve "1593 sayılı *Umumi Hıfzısıhha Kanununda belirtilen genel kadınlar da bu kanun (yani, Sosyal Sigortalar Kanunu) hükümlerine tâbidirler. Bu kimseleri çalıştıranlar bu kanuna göre, işveren sayılırlar*" hükmünü koymuştur.

Aslında patronu ile genel kadın (fahişe) arasındaki hukuki ilişki de bir hizmet ilişkisidir; fakat bu ilişki ahlâka aykırıdır. Neden? Çünkü genelev kadını ile patronu arasındaki ilişki gereğince, patron, kadına müşteriden alınan paranın bir bölümünü vermekte, yatacak ve mesleğini yürütecek bir yer ve geçimini sağlamakta, kadın da gelen erkeklerle cinsi münasebette bulunmayı kabul etmektedir. Kadının para karşılığı cinsi münasebette bulunmayı kabul etmesi olayı nedeniyle bu ilişki ahlâka aykırı sayılmaktadır. Ancak genelev kadınının

durumu değişiktir. Çünkü genelev kadını devletin izniyle ve onun denetimi altında mesleğini yapmaktadır. Yasanın izin verdiği bir mesleğin yürütümü ahlâka aykırı sayılamaz. Çünkü hukuka uygunluk koşulunun gerçekleştiği durumlarda ahlâka aykırılık söz konusu olmaz. Bu yüzden, genelev kadınının genelev ile yaptığı hizmet sözleşmesini geçerli saymak ve giderek bunların sigortalı sayılmasını kabul etmek isabetli olmuştur, kanısındayım⁴.

Genelev kirası nedeniyle verilmiş bir İçtihadı Birleştirme Kararını⁵ inceleyen *Elbir'e göre* "Bugünkü sosyal hakikatlar ve ihtiyaçlar karşısında ahlâki normları bu kadar şiddetli kullanmak ve sosyal vakıalara, beşeri ihtiyaçları karşılamak üzere düzenlenen hukuki kaidelere uygun olarak vücuda getirilen genelevlere, buna rağmen ahlâka aykırılık nedeniyle hiçbir hayat hakkı tanımamak, onların tüm hukuki işlemlerini BK. 19. ve 20 ye istinaden baltalamak, bu nizamı tanımış olmamıza rağmen, buna hukuki sonuçlar bağlamamak gibi bir çelişki olur"⁶.

Oysa aynı kararı inceleyen *Postacıoğlu* ise; "genelev işletmesinin, hukuki bir düzenlemeye tâbi tutulması, onun ahlâka aykırılığını ortadan kaldırmaz. Ahlâka aykırılık toplumun *değer yargılarına* göre belirlenir" görüşünü savunmuştur⁷.

dd. Yurtdışında çalışanlar.

Yurtdışında çalışan Türk vatandaşlarının, yurtdışında geçen ve belgelenen çalışma sürelerinin sosyal güvenlik açısından değerlendirilmesi amacıyla bir yasa çıkarılmıştır. Bu yasa, 30/5/1978 gün ve 2147 sayılıdır. Ayrıca aynı konuda 25/7/1978 günlü bir *yönetmelik* ve bir de 27/9/1979 günlü bir *kararname* çıkarılmıştır.

aaa. 2147 sayılı yasaya göre, bu yasanın yürürlük tarihinden önce yurda dönmüş olanlar, yasanın yürürlük tarihinden itibaren

4) Genelev kadınlarının İş Kanunu kapsamına girip girmediklerine ilişkin bir yazı: **Kemal Öke**, Genelev Kadınlarının Sosyal Güvenliği, İş Yaşamı, 1979, sy. 26, 416.

5) **YİBK.**, 14/1/1948, 30/2.

6) **Elbir**, Genelev Kirası, Sosyal Hukuk ve İktisat Mecmuası, 1948, 89.

7) **Postacıoğlu**, (İçtihat notu), İHFM. c. XV, sy. 4, 1290.

1 yıl içinde yurt dışına çıkmadan bağlı olduğu sosyal güvenlik kurumundan (veya bu yoksa, Sosyal Sigortalar Kurumundan) yazılı istekte bulunmak ve yurtdışında çalıştığı süreleri belgelemek ve işçi ve işveren sigorta primleri veya kesenek ve karşılıklar tutarının tamamını eşit taksitlerle engeç *3 yıl içinde* ödemek koşulu ile, yabancı ülkelerdeki çalışma sürelerini değerlendirebilirler (m. 3/bent 1).

bbb. 2147 sayılı yasanın yürürlük tarihinden sonra yurda kesin dönüş yapanlar, dönüş tarihinden itibaren *6 ay* içinde, ilgili sosyal güvenlik kurumlarından yazılı olarak istekte bulunmaları ve yurtdışı çalışma sürelerini belgelemeleri koşuluyla, ve malüllük, yaşlılık, ölüm, sigortası işçi-işveren toplam primini veya kesenek ve karşılıklarını *döviz olarak 1 ay içinde yatırmaları* halinde, bu süreleri değerlendirilir; varsa, eski hizmetleriyle birleştirilir, (mad. 3/bent 2).

ccc. 2147 sayılı Yasanın 3 ve 8. maddelerinde belirtilmiş "*birer yıllık başvurma sürelerinin birer yıl daha uzatılması*" 27/9/1979 gün ve 7/18115 sayılı kararname ile kabul edilmiştir, (RG. 27/9/1979).

ddd. 2147 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği tarihte yurtdışında çalışmakta olanlar, yurtdışında daha önce çalıştıkları ve belgeledikleri sürelerinin tamamını, *primlerini döviz olarak ödemek kaydıyla, borçlanabilirler*, (mad. 4).

eee. 2147 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği tarihte yurtdışında çalışmakta olan türk vatandaşları, *isteğe bağlı sigortalılık* hakkından da (SSK 85), bildirecekleri günlük kazanç üzerinden hesaplanacak işçi ve işveren hissesi primleri tutarını *döviz olarak ödemek* koşuluyla, yararlanabilirler. Bu primler, ilgilinin isteği üzerine aylık olarak ta alınabilir. Hatta bu gibiler hakkında, *enaz 5 yıl sigortalı olma ve enaz 750 gün malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemek koşulu da aranmaz*, (mad. 5).

fff. 2147 sayılı Yasanın yayımı tarihinden önce yurda dönenlerle sonradan yurda kesin dönüş yapacak olanlardan yurtdışındaki sosyal güvenlik kuruluşları ile ilişkilerini kesmemiş olanların o ülke mevzuatına göre kazandıkları haklar saklıdır, mad. 6/I.

Yurtdışında çalışan türk vatandaşları hesabına yabancı ülkelerdeki sosyal güvenlik kurumlarına yatırılmış bulunan tüm primlerin ülkelerarası anlaşmalarla Türkiye'de transferi sağlandığında, bunların

türk parası karşılığı sigortalıya veya kanuni varislerine ödenir, mad. 6.

ee. Borçlanma.

aaa. B o r  l a n m a , SS Yasası kapsamına giren bir işte prim ödemeksizin çalışanların hizmet sürelerinin, o srelere ilişkin primleri ödemesi koşuluyla, birleştirilmesini anlatır. Buna h i z m e t b o r  l a n m a s ı veya primi ödenmemiş h i z m e t y ı l l a r ı n ı n i h y a s ı da denebilir. Hizmet borçlanması, kısaca borçlanma Türk Sosyal Sigortalar Hukukuna 1186 sayı ve 3/11/1969 günlü Yasanın geçici 3. maddesi ile girmiştir. Bu maddeye göre borçlanmanın kabul edilebilmesi için, bu iddiayı ne sürenin (*hizmet sözleşmesiyle çalışmış; fakat prim ödememiş olması*); (*bu çalışmasının 3/11/1969 yılından önce yapmış olması — 6/11/1979 gün ve 2/4 sayılı İBK ile, 1/4/1950 gününden önceki çalışmaları da gözönünde tutulmuştur.*); (*alışmasını belgelendirmiş olması*) ve nihayet (*o süreye ilişkin işçi ve işveren paylarına düşen sigorta primlerini, ilk aylık ücretleri üzerinden, demiş olması*) dır. Borçlanmanın hükmü ise, yukarıdaki koşulları gerçekleştiren kişinin (*toplam olarak ençok 10 yıllık hizmetlerini, SSK tabi olarak geçen hizmetleriyle birleştirilebilmesi*) idi. Fakat Anayasa Mahkemesi 17/10/1972 gün ve 16/49 sayılı olup 1/3/1973 günlü Resmi Gazetede yayınlanan kararıyla 1186 sayılı yasanın bu geçici 3. maddesini iptal etmiştir. İptal kararının gerekçesi, (SS Kurumunu gcsz duruma düşürmesi nedeniyle) AY 2 ve (borçlanmanın ilk aylık üzerinden hesaplanan primle yapılması nedeniyle) AY 12 maddesindeki eşitlik ilkesine aykırı olmasıdır⁸.

bbb. 29/6/1978 gün ve 2167 sayılı yasa geçici 1. maddesiyle, takriben 5 yıl sonra borçlanmayı yeniden düzenlemiştir. Bu maddeye göre, borçlanmanın kabul edilebilmesi için aranan koşullar şöyle sıralanabilir. Birinci koşul, borçlanma ne sürenin (malllk, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tescil edilmiş olması ve borçlanma istediği tarihte sigortalı, isteğe bağlı sigortalı veya topluluk sigortasına tâbi bulunması) gerekir. İkinci koşul, (*borçlanma isteğinin bu yasanın yürürlük tarihi olan 11/7/1978'den itibaren 1 yıl içinde Kuruma yapılması*)dır. nc koşul, *borçlanma isteyeninin (hizmet sözleşmesine*

8) Ayrıntılı bilgi için bak. **Tunçomağ**, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, İstanbul 1974, 293/306.

dayanarak çalışmış; fakat prim ödememiş olması) dır. Ancak 18 yaşın tamamlanmasından önceki hizmetler; SSK geçici 20. maddesinde sayılan sandıklarda geçen hizmetler ve toptan ödeme yapılarak tasfiye edilmiş hizmetler ve SSY 3/bent 1 uyarınca sigorta kapsamına girmeyen hizmetler birleştirilemezler. Dördüncü koşul, (borçlanması istenen hizmetin kurumca hazırlanacak belgelerle tevsik olunması) dır. Beşinci koşul, (borçlanılan hizmetlere ilişkin primlerin istek tarihindeki enaz (asgari) günlük ücret; "1/4/1950'den önceki yıllar için istek tarihinden önceki son üç aylık kazanç ortalaması" üzerinden toptan veya 5 yılda eşit taksitlerle ödenmesi) dir.

Yukarıdaki koşulların gerçekleşmesi halinde, istek sahibi en çok 10 hizmet yılını borçlanabilir; bu 10 yılın hesabında, 1186, 1912 ve 991 sayılı yasalara göre borçlanılmış hizmetler de gözönünde tutulur, geçici mad. 1/B, 1 1.

Ancak ilgililerin hizmetlerinin birleştirilmesini isteme hakları, 11/7/1979 gününden itibaren sona ermiştir.

ff. Bazı banka ve sigorta şirketlerinin yardım sandıklarınının SS Yasası kapsamına alınması.

29/6/1978 gün ve 2167 sayılı yasanın geçici 6. maddesine göre, SS Yasası 20'de sözü edilen sandıklardan bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce tasfiye edilen veya tasfiye halinde olanların borç ve alacakları ve bütün diğer mamelekleri bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde çıkarılacak yönetmelik esasları dahilinde Sosyal Sigortalar Kurumuna devredebilir. Bu yönetmelikle devir şekilleri, aktüeryal hesapların nasıl yapılacağı belirtilir, geçici mad. 6/I-II.

SS Kurumuna devredilen sandıklara ait işyerlerinde SSY'na tâbi işlerde çalışanların hizmetleri, SS Kurumunda geçen hizmetleri ile birleştirilir. Birleştirilen hizmetlere göre gelir ve aylık almaya hak kazanmış olanların gelir ve aylıkları ve adı geçen sandıklarca bağlanmış gelir ve aylıkları SS Kurumunca ödenir, geçici mad. 6/III-IV.

Yapılacak aktüeryal hesaplar sonunda saptanacak teknik açıklama % 5 fazla ve beş yılda eşit taksitlerle ilgili banka veya sigorta şirketi tarafından SS Kurumuna ödenir. Bu ödemede gecikme halinde SS Kurumu yaptığı ödemeleri durduramaz, geçici mad. 6/V-VI.

2167 sayılı yasanın geçici 6. maddesinde sözü edilen yönetmelik 21/3/1979 günü çıkarılmıştır. Bu yönetmelik, tasfiye edilen banka veya sigorta şirketlerinin SS Kurumuna devir şekillerinin akteryalların nasıl yapılacağını göstermiştir.

c. SS Kurumunun faaliyet alanının genişletilmesi.

aa. SS Kurumunun her sigorta kolu için ayıracağı yedek akçelerin yatırım alanları 4792 sayılı yasanın 344 sayılı yasayla değişik 20. maddesinde düzenlenmişti. 28/6/1978 gün ve 2158 sayılı yasanın 3. maddesiyle, SS Kurumunun faaliyet alanı  yönde genişletilmiştir. nce kurum (kuruluşları, çalışma konuları, organları, görev ve yetkileri ile yönetim usulleri yönetmeliklerde gösterilecek) *kendisine bağlı, tüzel kişiliği haiz müesseseler kurmak* görevini yüklenmiştir.

SS Kurumuna 2158 sayılı yasayla yüklenmiş ikinci görev ise, (*Devlet Yatırım Bankası ve Devlet Planlama Teşkiltınca güvenilir ve krlı olacağı belirtilen, öncelikle ana ve yatırım malları üretimine yönelik, sermayesinin yarısından fazlası kamu kesimine ait olacak şekilde kuruluşlara katılmak*) ve böylece fonlarını bu yolda da kullanmaktır. Aynı yasa, SS Kurumunun ana ve yatırım malları üretimine yönelik kamu iktisadi kuruluşlarına yapacağı yatırımı da sınırlamış ve *bunun, karşılıkların % 5'ini aşamayacağını* bildirmiştir.

bb. 29/6/1978 gün ve 2167 sayılı Yasanın ek 1. maddesine göre, SS Kurumu *huzurevleri ile son yardım hastaneleri (şifa yurtları)* kurmak ve işletmekle de yükümlü kılınmıştır. Ayrıca huzurevleri ve son yardım hastanelerinin kuruluşu ve işleyişi ile buralarda bulundurulacakların bakımı ve alınacak ücretlerin miktarı ve ödeme usulleri kurumca hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

d. Sosyal Sigortalar Kurumu Yönetim kurulunda işçi temsilcileri sayısının arttırılması.

4792 sayılı yasaya göre, eskiden SS Kurumunun yönetim kurulundaki işçi temsilcileri sayısı iki kişiden ibaretti; kurulda kamu kesiminden gelenler dışında iki de işveren temsilcisi vardı.

5565 sayılı yasa, yönetim kurulundaki işçi temsilcileri sayısını e çıkarmıştır. Çünkü ayrıca "*kurumda çalışanları temsil eden bir ye*" de bu yasayla yönetim kuruluna alınmıştır.

Nihayet 28/6/1978 gün ve 2158 sayılı yasa, yönetim kuruluna “kurumdan aylık veya gelir almakta olanları temsil eden bir üye”nin girmesini ve seçimin Genel Kurulda, kendi temsilcileri arasından ve bu temsilcilerle işçileri temsil eden üyeler tarafından yapılmasını uygun görmüştür. Böylece genel müdür dışında, 9 kişiden oluşan kurulda işçi (ve emekli) temsilcilerinin sayısı *dörde* yükseltilmiş oldu.

e. Yardımların genişletilmesi.

1979 yılında Sosyal Sigortalar Kurumunca sağlanan çeşitli yardımların miktarları yükseltilmiş veya yeni bazı yardımlar kabul edilmiştir. Bunlardan başlıcaları.

aa. Cenaze parasının yükseltilmesi.

Sigortalı olarak çalışmakta veya sakatlık yahut yaşlılık aylığı almakta iken veya sigortalı olarak çalıştığı işten ayrıldığı tarihten bir yıl geçmeden ölen sigortalının ailesine *cenaze gideri* karşılığı olarak bir miktar para ödenir; bunun miktarı Bakanlar Kurulu Kararı ile saptanır, SS Kanunu 103/I⁹. İşte 26/4/1979 gün ve 7/15523 sayılı Kararname ile cenaze gideri olarak ödenecek para 1500 TL'den 2500 TL'ye çıkarılmıştır¹⁰. Daha önceden bu miktar 1000 TL ve ondan da önce, yani (1975'de) 350 TL idi.

bb. Evlenme yardımı

Evlenme yardımı, 29/6/1978 gün ve 2167 sayılı yasanın ek 3. maddesi ile kabul edilmiştir. Bu maddeye göre,

“Sigortalının ölümünden dolayı aylık ve gelir almakta olan hak sahibi kız çocuklarının evlenmeleri halinde bir defaya mahsus olmak üzere aylık veya gelirlerinin iki yıllık tutarı *evlenme yardımı* olarak verilir.

İki yıl içinde meydana gelen boşanma veya dul kalma halinde bu süre için tekrar aylık veya gelir ödenmez”. Böylece babaları ölmüş kız çocukların, evlenmeleri halinde belli ölçüde bir destek sağlanmış olmaktadır.

9) Tunçomağ, Sosyal Sigortalar, 453/454.

10) SSK. Genel Müdürlüğünün 9.5.1980 gün ve 8/825 sayılı kararı ile cenaze masrafı karşılığı 5.000 TL'ye yükseltilmiştir.

cc. Konut kredisinin yükseltilmesi

Sosyal Sigortalar Kurumu Konut Kredisi Yönetmeliği, 4/1/1978, 20/1/1978 (md. 4/bent 3 yürürlükten kaldırılmıştı); 24/3/1978 (geçici 14. maddesinin 3. fıkrası değiştirmiştir); 2/6/1978 (md. 35 değiştirmiştir); 10/6/1978 (geçici 14. md değiştirmiştir); 12/7/1978 (geçici 14. ve 15. maddeler eklenmiştir); 5/10/1978 (bazı maddeler değiştirilmiştir) ve 15/1/1979 günlü (bazı maddeler değiştirmiş ve *ferdi konut kredisi* ile ilgili IV. kısım eklenmiştir) Resmi Gazetelerde yayımlanan değişikliklere uęramıřtır¹¹.

Öte yandan, Bakanlar Kurulu, 23/7/1979 gün ve 7/17894 sayılı Kararnamesiyle (RG 12/8/1979), SS Kurumu tarafından hak sahiplerine verilmekte olan *konut kredisinin tavanını* 450.000 TL'ye ykseltmiřtir¹².

dd. Yakacak yardımı

SS Kurumundan yaşlılık, malllk, ölüm aylığı veya işkazası ve meslek hastalığı sigortasından gelir alanlara 1000 TL tutarında *y a k a c a k y a r d ı m ı* yapılması 27.10.1977 günlü kararname ile kabul edilmişti. Bu kez Bakanlar Kurulu, 7/11/1979 günlü kararnayla yakacak yardımını 1000 TL daha artırmıştır.

ee. Yol paraları ve zaruri masrafların arttırılması

SS Kanununun 35, 36, 40 ve 42. maddelerinde sözü edilen (muayene, tedavi, protez, kontrol muayenesi gibi) sağlık yardımları dolayısıyla kurumca bir yerden başka bir yere gönderilen sigortalılar ile bunların hak sahibinin ve sağlık durumu yönünden onunla birlikte gitmeleri gereken kişilerin *g i d i p - g e l m e y o l p a r a l a r ı* ile *z a r u r i m a s r a f l a r ı*, kurumca hazırlanacak bir yönetmeliğe göre ödenir, SS Kanunu 102'nin 2167 sayılı yasanın 12. maddesiyle değişik şekli. Maddede sözü edilen yönetmelik 19.8.1978 günlü Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bu Yönetmeliğin 4. maddesine göre, sigortalıya geceyi orada geçirmek zorunluluğu varsa, 75 TL; geceyi geçirmek zorunluluğu yoksa, 20 TL ödenmek gerekir.

11) Sosyal Güvenlik Bülteni, 1979, sy. 36, 4. Ayrıca bak. s. 733.

12) Konut kredisinin tavanı, 6.3.1980 gün ve 8/509 sayılı Kararname ile 600.000 TL'ye yükseltilmiştir.

ff. Kreş ve gündüz bakım evleri açılması.

SS Kurumu, 5/2/1979 tarihinde *Ankara*'da biri 100 çocuk kapasiteli ve diğeri 150 çocuk kapasiteli iki ayrı *kreş ve gündüz bakımevi* kurmuştur. *İzmir*'de 1/11/1979 tarihinde 100 çocuk kapasiteli ve yine aynı yıl *Okmeydanı Hastanesinde* 100 çocuk kapasiteli birer *kreş ve gündüz bakımevi* kurulmuştur. Bütün bu *kreş ve gündüz bakım-evlerine* alınan çocuklar 0-6 yaş arasındaki çocuklardır.

gg. Yaşlılık ve sakatlık aylığı miktarlarının arttırılması.

Bilindiği üzere, 2167 sayılı Kanunun Ek 7. maddesinin (D) fıkrasında, "A, B, ve C fıkralarile geçici 5. maddeye göre tesbit edilen göstergelerin, *her yıl Genel Bütçe Kanunu ile kabul edilen katsayı ile çarpılacağı*, bulunan miktarın, aylık veya gelir bağlamaya esas olan hisse ve oranlar ile çarpılmak suretiyle sigortalının aylık ve gelirinin hesaplanacağı" hükme bağlanmış olduğundan, sigortalının aylıkları, tesbit edilen göstergeler cari katsayı olan 16 ile çarpılma suretiyle hesaplanmakta idi.

Bu kez, 1.3.1980 tarihinde yürürlüğe giren Genel Bütçe Kanunu ile Katsayı 25 olarak tesbit edilmiş olduğundan, 1.3.1980 tarihinden itibaren sigortalıların yaşlılık aylıkları, bundan önceki esaslara göre tesbit edilecek göstergelerin 25 katsayı ile çarpılması suretiyle bulunacak miktarın aylık bağlanmaya esas oranı ile çarpılarak hesaplanması gerekmektedir.

f. Günlük ücretlerin alt ve üst sınırının belirtilmesi.

SS Kanununun 78. maddesinin 16.6.1975 gün ve 1912 sayılı yasayla değiştirilmiş metnine göre, günlük kazancın alt sınırı, enaz (asgari) ücrettir. Bu yüzden, *alt sınır, 28/12/1979 gününden itibaren 16 yaşından büyük sigortalılar için, 180 TL ve 16 yaşından küçükler için 120 TL* (Tarım işçileri için de 120 TL ve 105 TL olarak) saptanmıştır.

506 sayılı Kanunun 2167 sayılı Kanunla değiştirilen 78. maddesinin birinci fıkrasında, bu kanun gereğince alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabında esas tutulacak günlük kazancın üst sınırının, bu kanuna ekli gösterge tablosundaki en yüksek göstergenin bütçe kanunu ile tesbit edilen katsayı ile çarpımının 30'da biri olduğu hükme bağlanmış bulunmaktadır. Bu hükme göre, Bakanlar

Kurulu'nca 1.7.1979 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yeniden düzenlenmiş bulunan gösterge tablosunda en yüksek gösterge (750) ve 1979 yılı Bütçe Kanunu¹³ ile tesbit edilen katsayı da (16) olduğundan 1.3.1979 tarihinden itibaren alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabına esas tutulacak günlük kazancın üst sınırı

$$\frac{750 \times 16}{30} = \frac{12.000}{30} = 400 \text{ lira ve sigorta primlerine tâbi tu-}$$

tulacak aylık kazancın azami tutarının da (400 × 30 = 12.000) lira olması lazım gelmektedir.

f. Belirsiz zaman ve miktar üzerinden ücret alanların günlük kazançlarının miktarı sigortalıya ödenen ücret, günlük, haftalık veya aylık bir ödeme biçiminde olmayabilir. Eğer sigortalı komisyon creti veya kra katılma gibi *belirsiz zaman ve miktar üzerinden bir ücret alıyorsa*, o zaman günlük kazanç, Bakanlar Kurulu kararıyla belli edilir. Ancak Bakanlar Kurulu bu gibi kişilerin günlük kazancını saptarken, SS Kanunu 78'deki ücret taban ve tavanını gözönünde tutmak zorundadır, SS Kanunu 77/IV¹⁴. İşte 18/5/1979 günlü kararnameye göre, bugün için bu miktar, günlük 180 TL'dir.

2. Bağ - Kur Yasası.

a. Bağ-Kur Yasasının kapsamının genişletilmesi .

nce, 29/8/1977 ve 2108 sayılı yasa ile genişletilmiştir. Gerçekten *Muhtar denek ve Sosyal Güvenlik Yasası* adını taşıyan bu yasanın 4. maddesiyle, *Köy ve mahalle muhtarlarından* bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayanlar Bağ-Kur kapsamına alınmışlardır.

Fakat Bağ-Kur Yasasının kapsamı, asıl 19/4/1979 gün ve 2229 sayılı yasayla genişletilmiştir. Bu kapsamın değişikliği şöyle özetlenebilir.

aa. 2/9/1971 gün ve 1479 sayılı Bağ-Kur Yasası; sadece "SS Kanunu kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına çalışan esnaf ve san'atkra" uygulanır-

13) 1980 Yılı Bütçe Kanunu ile katsayı (25)'e çıkarılmıştır.

14) Bk. Tunçomağ, Sosyal Sigortalar, 177.

ken; 2229 sayılı yasa bunu, “*kanunla ve kanunun verdiği yetkiye dayanarak kurulu sosyal güvenlik kurumları kapsamı dışında kalan...*” esnaf ve san’atkârlara uygulanacağı biçiminde değiştirmiştir. Bu, aslında bir kapsam genişletilmesinden çok; belki bir kapsam daraltılması veya daha doğrusu, doğru olanın saptanmasından ibarettir. Çünkü SS Kanunu dışındaki bir yasal sosyal güvenlik kurumuna bağlı esnaf veya san’atkârların Bağ-Kur’dan yararlanması düşünülemezdi.

bb. 1479 sayılı yasa 24/II maddesinde, “*...bağımsız çalışanlardan kanunla kurulu bir meslek kuruluşuna yazılı olan gerçek kişileri...*” kapsamına almış ve dolayısıyla 24/III, a. maddesinde de “*herhangi bir meslek kuruluşuna yazılması zorunlu olmayanları*” kapsamı dışında tutmuşken; 2229 sayılı yasayla değiştirilmiş 24/II’de, *herhangi bir meslek kuruluşuna tâbi olmayan bağımsız çalışanlar* da Bağ-Kur kapsamına alınmışlardır. Bu, Bağ-Kur Yasasında kapsam açısından yapılan çok yerinde ve önemli bir değişikliği vurgulamaktadır. Şu halde, bir meslek kuruluşuna yazılı olsun veya olmasın, bütün bağımsız çalışanlar, kural olarak, Bağ-Kur kapsamı içindedirler.

cc. 1479 sayılı yasanın, 24/II. maddesi, Bağ-Kur kapsamına “*...tüzel kişilerden kollektif şirketlerin ortaklarını, ve de komandit şirketlerin komandite ve komanditer ortaklarını, limitet şirketlerin ortaklarını, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortaklarını*” almışken; 2229 sayılı yasayla değiştirilmiş 24/II, “*bağımsız, kendi adına ve hesabına çalışanlar olarak nitelendirilen tüzel kişilerden (belediye hudutları dışında olanlar dahil) kollektif şirketlerin ortaklarını, adi komandit şirketleri komandite ve komanditer ortakları, limitet şirketleri ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, donatma iştirakleri ortakları, anonim şirketlerin kurucu ortakları ile yönetim kurulu üyesi olan ortakları da bu kanun hükmüne tâbi*” tutmuştur. Şu halde, Bağ-Kur’un kapsamı tüzel kişiler açısından da genişletilmiş; önce (*belediye sınırları dışında olanlar*) ve sonra, “*donatma şirketlerinin ortakları*” ile “*anonim şirketlerin kurucu ortakları*” ve “*yönetim kurulu üyesi olan ortakları*” da kapsama alınmışlardır.

dd. 1479 sayılı yasa 24/II b’de, “*kanunla kurulu emekli sandıklarına kesenek ödemekte olanların*” kapsam dışında kaldığını belirtirken; bu maddenin 2229 sayılı yasayla değişik şeklinde, “*kanunla ve-*

ya kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulu sosyal güvenlik kurumlarından malülliük veya yaşlılık aylığı ile daimi tam işgöremezlik geliri almakta olanlar ile aylık veya gelir bağlanması için talepte bulunmuş olanlar (dul ve yetim aylığı veya Sosyal Sigortalar Kurumundan geçici veya sürekli kısmi işgöremezlik geliri olanlar hariç) Bağ-Kur kapsamı dışına konulmuşlardır.

Bu değişiklikle 24. madde daha isabetli bir biçim almıştır. Gerçekten Bağ-Kur 24/I diğer yasal sosyal güvenlik kurumları dışında kalan bağımsız çalışanları kapsamına alırken; bu kuruluşlardan birinden sakatlık veya yaşlılık aylığı yahut tam işgöremezlik geliri alanların (veya bu yolda istekte bulunanların) Bağ-Kur kapsamına girmeyeceklerini belirtmiştir.

ee. 1479 sayılı Bağ-Kur yasası 25/I maddesinde, “bağımsız çalışanlar meslek kuruluşuna yazılarak çalışmaya başladıkları tarihten itibaren kendiliğinden bu karara göre sigortalı sayılırlar” hükmünü koymuşken; bu maddenin 2229 sayılı yasayla değişik şeklinde bağımsız çalışanların “ çalışmaya başladıkları tarihten itibaren kendiliğinden bu kanuna göre sigortalı..” sayılacaklarını belirtmiştir. Bu hüküm, 24/II ile birlikte Bağ-Kur’un kapsamını büyük ölçüde genişletmiş; meslek kuruluşlarına yazılı olmayan çok sayıda esnaf ve san’atkârlara sosyal güvenlik yolunu açmıştır.

ff. 1479 sayılı Bağ-Kur Yasasınının 26/I. maddesi, bağımsız çalışanların “...çalışmaya başladıkları tarihten itibaren en geç 3 ay içinde Kurumun ilgili şubesine başvurarak kayıtlarını...” yaptırmalarını emretmişken; aynı maddenin 2229 sayılı yasayla değişik şeklinde, bağımsız çalışanların “...çalışmaya başladıkları tarihten itibaren bağlı oldukları meslek kuruluşları ve ajanlıkları yolu ile; meslek kuruluşlarına bağlı olmak zorunda olmayanlar da en geç üç ay içinde kuruma... kayıtlarını yaptırmakla yükümlü...” olduklarını belirtmiştir.

b. Bağ-Kurdan sağlanan hakların genişletilmesi.

aa. Sakatlık (malülliük) sigortasında

1479 sayılı Bağ-Kur yasası 29. maddesinde, sakatlık (malülliük) aylığı bağlanmasının koşulları olarak (çalışma gücünün en az 2/3 nin yitirilmesi), (en az 5 tam yıl sigorta primi ödemiş olma) ve (işten ayrılarak istekte bulunma)dan söz etmişken; aynı maddenin 2229 sayılı

Yasayla değişik şeklinde herşeyden önce sakatlık aylığı istenebilmek için, sonuncu koşul olarak istekte bulunma yeterli görülmüş, (işten ayrılma) isabetli olarak gerekli görülmemiştir.

Daha da önemlisi, fiili sigortalılığı devam ederken bir işkzası veya meslek hastalığı sonucu çalışma gücünün 2/3 ni yitirenlere sakatlık aylığı bağlanabilmesi için, (5 tam yıl sigorta primi ödemiş olma koşulu) aranmamıştır.

Üçüncü olarak, *sakatlık aylığı*, 1479 sayılı Bağ-Kur Yasasının 30/I. maddesine göre, “50. maddede belirtilen gelir basamaklarından son defa prim ödediği gelir basamağının % 70’i oranında hesaplanır” ve “15 yıldan fazla prim ödemiş olma halinde fazla olan her tam yıl için bu oran % 1 arttırılır”. Ancak bu arttırma % 80’i aşamaz.

2229 sayılı yasanın 30/I’de yaptığı değişiklikle de “başka birinin sürekli bakımına muhtaç durumda malül olan sigortalıya gelir basamağının % 80’i oranında malüllük geliri” bağlanabilmesi kabul edilmiştir. Böylece başkasının bakımına muhtaç olanlara bağlanacak sakatlık geliri % 10 oranında arttırılmıştır.

bb. Yaşlılık Sigortasında

aaa. Yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları.

Bağ-Kur Yasasının 35. maddesinin ilk şekline göre, yaşlılık aylığından yararlanabilmek için, sigortalının “işten ayrılarak yazılı istemde bulunması”, “kadınsa 55, erkekse 60 yaşını doldurması” ve “enaz 15 tam yıl sigorta primi ödemiş olması” gerekirdi.

19/4/1979 gün ve 2229 sayılı yasayla bu maddede yapılan değişiklik sonucu, yaşlılık aylığı istenebilmesinin koşulları hafifletilmiştir. Önce, 60 yaşından sonra yaşlılık aylığı isteminde bulunanlar için, işten ayrılma zorunluğu kaldırılmıştır. Hatta bu hükme paralel olarak, kendisine yaşlılık aylığı bağlanmış sigortalının, 60 yaşını doldurduktan sonra, Bağ-Kur’a bağlı bir işyeri açabilmesini de kabul etmiştir.

Sonra, yaşlılık aylığı istemede, tıpkı SS Kanununda olduğu gibi, kadın için 50 ve erkek için 55 yaşının doldurulması” yeter sayılmıştır.

Nihayet, enaz 25 yıl sigorta primi ödemiş olanlara “tam aylık” ve 15 yıl ödemiş olanlara ise, “kısmi aylık” bağlanması kabul edilmiştir.

bbb. Yaşlılık aylığının hesaplanması

Bağ-Kur Yasasının 36. maddesine göre, yaşlılık aylığının hesaplanmasında, sigortalının son kez prim ödediği gelir basamağının % 70'i temel alınırđı. Bu oranda, 25 yıldan çok prim ödeme halinde 25 yılın üstündeki her yıl ve erkek için 60, kadın için 55'i aşan her yaş için yine % 1 arttırma yapılırđı. Ancak bu arttırma yaşlılık aylığı gelir basamağının % 90'ını aşamaz.

2229 sayılı yasayla değişik 36. madde şu yenilikleri getirmiştir. nce, en son prim ödediği gelir basamağından yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için, bu basamakta enaz bir tam yıl prim demiş olması gerekir. Aksi halde, bir önceki basamaktan aylık bağlanır. Bu sigortalının hakları açısından bir daraltmadır; fakat bu değişiklik yerindedir.

Sonra, 15 yıldan çok 25 yıldan az prim demiş olan sigortalılara bağlanacak yaşlılık aylığında 25 yıldan az her tam yıl için % 1 indirim ngrlmştir. Bu da sigortalının haklarında bir daraltmayı anlatır; fakat yerindedir. Zaten sosyal sigortalarda da böyledir. Ancak bu indirim oranının Sosyal Sigortalarda olduğu gibi % 0,5 olarak saptanması daha doğru olurdu.

Buna karşılık, sigortalı kadınsa, 50; erkekse 55 yaşından sonra sigortalılığa devamında fazla olan her tam yaş için, % 1 arttırım yapılır.

Ancak bu suretle bağlanacak yaşlılık (malllk ve hak sahiblerine bağlanacak) aylığı tutarı, asgari ücretin aylık tutarının 1/3'den az olamaz.

ccc. Yaşlılık aylığının kesilmesi.

Bağ-Kur Yasasının 38. maddesi, yaşlılık aylığının, sigortalının, Emekli SK, SS Kanunu, zel Sandıklar ve Bağ-Kur'a tâbi bir işte çalışması hallerinde kesileceğini belirtmişti.

Bağ-Kur Yasasının 38. maddesinde 2229 sayılı Yasayla önemli bir değişiklik yapılmıştır. Buna göre, yaşlılık aylığı sadece Bağ-Kur'a tâbi bir işte çalışma halinde kesilir. Böylece SS Kanununa paralel bir hüküm, Bağ-Kur yasasına da sokulmuş; eski sınırlamalar önemli ölçüde azaltılmıştır. Hatta kendisine aylık bağlanan sigortalılar, 60 ya-

şını doldurduktan sonra Bağ-Kur'a tâbi bir işte çalışsalar bile, aylıkları kesilmez.

ddd. Yaşlılık sigortasında toptan ödeme ve hizmet ihyası.

Sigortalı olarak çalıştığı işten ayrılan fakat yaşlılık veya malüllük aylığına hak kazanamayan sigortalı, kadın ise 50 (eskiden 55 idi) ve erkek ise 55 (eskiden 60'dı) yaşını doldurduğu ve yazılı istekte bulunduğu takdirde ödediği primleri geri isteyebilir, Bağ-Kur 39 (2229 sayılı yasayla değişik). Buna, **t o p t a n ö d e m e** denir.

Bağ-Kur Yasasının 2229 sayılı yasayla değişik 39/II. maddesine göre, toptan ödeme alanlar, bu yasaya tâbi bir işte yeniden çalışmaya başlarlar ve aldıkları *toptan ödemeyi yasal faizi ile birlikte*, geri verdikleri takdirde, bu yasaya göre geçmiş sigortalılık süreleri geçerli sayılır. Buna **h i z m e t i h y a s ı** adı verilir. İşte bu hizmet ihyası Bağ-Kur Yasasının ilk biçiminde kabul edilmemişti.

cc. Ölüm sigortasında

Bağ-Kur yasasının 2229 sayılı yasayla değişik 41. maddesinde, ölüm aylığından yararlanma koşulları ("*enaz 3 tam yıl prim ödeme*" "*sakatlık veya yaşlılık aylığı alma yahut alma hakkını kazanma*" ve "*ölme*") genişletilmiş ve (*bağlanmış sakatlık ve ölüm aylığı kesildikten sonra ölenlerin*) ve (*toptan ödeme yapılmasını isteyen; fakat henüz toptan ödeme yapılmadan ölenler*)in yakınlarına da ölüm aylığı bağlanması kabul edilmiştir.

Öte yandan, 2229 sayılı yasayla değişik 45. maddeye göre, *dul kadına*, aylık alan çocuğu bulunmadığı takdirde bağlanacak aylığı % 70'den % 75'e; *dul kocanın aylığını* da (60 yaşını değilde, 55 yaşını doldurmuş olmasını da yeter saymak) % 75'e yükseltilmiştir. md. 45/II a, b. Ayrıca "hak sahibi kimselere bağlanacak aylıklar, hak sahibi bir kişi ise birinci basamağa göre bağlanacak aylığın 80/100'den (yani, 672 TL den) ve hak sahibi iki kişi ise, 90/100'nından (750 TL'den) az olamaz, mad. 45/IV.

Nihayet 2229 sayılı bu yasayla değiştirilmiş 45. maddedeki az önce belirttiğim oranlar, bu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce aylık bağlanmış olan hak sahipleri hakkında da yasanın yayınlandığı günü (4/5/1979'u) izleyen dönem başından itibaren uygulanır, Ek Geçici Mad. 7.

dd. Gelir basamaklarının yükseltilmesi ve bunların geçerlilik tarihinde.

Bağ-Kur yasasının 50. maddesinde 2229 sayılı yasayla yapılan değişikliğe göre, yeni gelir basamakları şoyledir:

	Yenisi	Eskisi
1. Basamak	1200	400
2. "	1600	540
3. "	2200	700
4. "	2800	900
5. "	3400	1200
6. "	4000	1600
7. "	4800	2000
8. "	5600	2400
9. "	6400	2800
10. "	7400	3250
11. "	8400	3750
12. "	9660	4500

Ayrıca aynı maddenin 2. fıkrası, Bakanlar Kuruluna, SS Kanunundaki sınırlar aşılmamak ve bu yasaya paralel olarak değiştirmek yetkisini vermiştir.

Bağ-Kur yasası mad. 50'deki eski gelir basamaklarının 2229 sayılı yasayla değiştirilen yeni basamaklara uydurulması (intibak) bu yasanın yürürlük tarihini (4/5/1979'u) izleyen dönem başından (bak. mad. 53) itibaren geçerli sayılır. Öte yandan, bağlanmış aylıklar da aynı esaslara göre hesaplanarak ödenir, Ek Geçici Mad. 2.

ee. Prim oranlarının yükseltilmesinde.

Sigorta primi, 49. maddenin yeni biçimine göre *seçilen gelir basamağının % 15'dir*. Eskiden bu oran % 13 idi.

ff. İsteğe bağlı sigortada

aaa. İsteğe bağlı sigortalı olabilecekler.

Bağ-Kur yasasının, 2229 sayılı yasayla değişik 79. maddesine göre, 24. madde kapsamına girmeyenlerden, aynı maddenin a, b, c

fıkrasında sayılanlar (yani, 18 yaşını doldurmamış olanlar, yabancı uyruklular ve bir sosyal güvenlik kurumundan yaşlılık veya sakatlık aylığı alanlar ve bunun için talepte bulunanlar) dışındakiler, ev kadınları ve Türkiye'de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklular dahil, Kuruma başvurarak isteğe bağlı sigortalı olabilirler. Bunlar 50. maddedeki aylık gelir basamaklarından istediklerini seçebilirler.

Hatta yurtdışında bulunan vatandaşların herhangi bir işte çalışmayan yanındaki eşleri de bu yasanın ev kadınları için getirilen hükümlerinden, *primlerini döviz olarak ödemek koşuluyla* yararlanabilirler, Ek Mad. 3.

2229 sayılı Yasayla isteğe bağlı sigortalılık için eskiden aranan "*enaz iki tam yıl sigortalı olma*" koşulu kaldırılmış ve böylece, mad. 24/a, b, c fıkrasında sayılanlar dışında kalan ve bir sosyal güvenliğe sahip olmayan herkesin ve bu arada ev kadınlarının da isteğe bağlı sigortalılık yoluyla kendisine bir sosyal güvenlik sağlayabilmesi yolu açılmıştır. Sigortalı iken sonradan isteğe bağlı sigortalı olanların sigortalılıkları, evvelce prim ödemiş oldukları son basamak üzerinden devam eder.

2229 sayılı Yasayla değişik 79/V, isteğe bağlı sigortanın hangi esaslar dairesinde yapılacağı bir yönetmelikle değerlendirilmesini belirtmiştir. İşte (*Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönetmeliği*) adını taşıyan bu yönetmelik 4/10/1979 günlü Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

bbb. İsteğe bağlı sigortalıların borçlanması.

İsteğe bağlı sigortalılardan, 2229 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği tarihte (yani, 4/5/1979'da) *kadın iseler 40; erkek iseler 45 yaşını geçenler*, sigortalı oldukları tarihten geriye doğru 10 yıllık süreyi, sigortalılığın tesçilinden itibaren 1 yıl içinde istekte bulunmak koşuluyla borçlanabilirler, 2229 sayılı yasa Ek geçici mad. 4/I.

Borçlanma primleri, seçtikleri basamak üzerinden hesaplanır ve def'aten veya 3 yıl içinde yıllık eşit taksitler halinde ödenir, 2229 sayılı yasa ek geçici mad. 4/II.

Borçlanılan sürenin 228 ve 1214 sayılı yasalara göre hizmet birleştirilmesinde dikkate alınabilmesi için, borcun tamamının, varsa

cezalarıyla birlikte sigortalı veya hak sahiplerince ödenmesi zorunludur, 2229 sayılı yasa ek geçici mad. 4/III.

3. Emekli Sandığı Yasasında yapılan değişiklikler.

a. Emekli gösterge tablosunun değiştirilmesi.

Personel yasaları ,çalışan memurların aylık tutarlarını derece, gösterge ve katsayı itibarıyla belirtmiştir. Bu yüzden ,emekli (dul ve yetim) aylığının da bu esaslara göre bağlanması normaldi ve başlangıçta bu yol izlenmek istenmiştir. Ancak Personel Yasalarına ekli gösterge tablosunun, aynen emekli (dul ve yetim) aylığının saptanmasında da temel alınması halinde, emeklinin eline geçen paranın görevde iken eline geçen aylıktan yüksek olduğu grlmştir. Bunun nedeni, görev aylıklarından vergi kesildiği halde; emekli aylıklarının vergiye tâbi olmamasıydı. İşte bu yüzden, T. C. Emekli Sandığı Kanununa ek 8.7.1971 gün ve 1425 sayılı Yasaya ekli ayrı bir **E m e k l i G  s t e r g e T a b l o s u n a** göre emekli aylığının saptanması kabul edilmiştir. Bu Emekli Gösterge Tablosu, 3.7.1975 gün ve 1922 sayılı yasayla değiştirilmişti.

İşte bu yasayla, Emekli Sandığı Yasasına 1425 sayılı yasayla eklenen Geçici 3. madde ile aynı yasayla eklenen ve 1922 sayılı yasayla değiştirilen ek 5. maddeyi değiştiren 24.10.1978 gün ve 16 sayılı bir *yasa gücünde kararname* (RG. 27.10.1978) ıkarılmıştır.

24.10.1978 gün ve 16 sayılı bu yasa gücündeki kararname ile değiştirilen **E m e k l i l i k G  s t e r g e T a b l o s u'na**, 28.2.1979 günlü R.G.'de yayınlanan yasa gücündeki kararname ile yeni gösterge sayıları eklenmiş ve bu kararnamenin 1.3.1979 dan itibaren yürürlüğe girmesi kabul edilmiştir. Adı geçen kararname ile eklenen yeni emekli gösterge sayıları şunlardır:

1200 artı 900 için 1230

1200 artı 800 için 1180

1200 artı 700 için 1130

b. Emekli Sandığının yaptığı yardımların genişletilmesi.

aa. Dul ve yetim aylığının miktarının yükseltilmesi.

15.6.1978 gün ve 2149 sayılı yasa, Emekli Sandığı Yasasının 68. maddesini değiştirmiştir. Daha önceleri, **d u l a y l ı ğ ı**, emekli,

adi malûllük veya vazife malûllüğü aylığının % 50 siydi. Çocuklar veya ana yahut babanın herbirine % 25; iştirakçinin eşi yok veya aylığa müstehak olmazsa, bu oran % 30'a yükseltildi. Nihayet dul ve yetim adedi çok olursa, % 50 ve % 25 oranlarında bir indirim yapılır ve aylıktan çıkarılan bulunduğu takdirde, yeniden aynı orana yükseltildi.

2149 sayılı yasa dul ve yetim aylıklarını yükseltmiştir. Gerçekten ölenin bağlanmış veya bu yasa hükümlerine göre hesaplanacak emekli, adi malûllük veya vazife malûllüğü aylıklarının dul karı veya koca için % 50'si; aylık alan yetimi yoksa, % 75'i; çocuklarla ana veya babalarının her biri için % 25'i; dul karı veya koca ile bir yetimi varsa, dul eşi için % 60 ve yetimi için de % 30'u uygulanır, mad. 68/I-II.

Ölenin önceki eşinden olan çocuklarıyla, hem anadan hem babadan yetim olan veya af kanunlarına göre tescil edilmiş bulunan çocuklarının % 30; sonradan ana ve babadan yetim duruma giren çocuklara da % 30 oranı uygulanmak gerekir, mad. 68/IV.

Emekli, (adi malûllük, vazife malûllüğü) aylığı alan veya iştirakçi olan dul karıya % 50 oranında dul aylığı bağlanır, mad. 68/V.

Böylece, emekli, (adi malûllük, vazife malûllüğü) aylığı almaları ve bu aylıklarını tercih etmeleri nedeniyle dul aylığı bağlanmamış olan veya iştirakçi olmaları nedeniyle bağlanan dul aylıkları ödenmeyen dul karıların, müstehak olmaları şartıyla, dul aylıkları ile dul aylıklarını tercih etmeleri nedeniyle kesilen emekli, adi malûllük veya vazife malûllüğü aylığı bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yeniden bağlanarak ödenir.

Yukarıda belirtilen oranlara göre bağlanacak dul ve yetim aylıkları toplamı, bunlara esas tutulan emekli, adi malûllük, vazife malûllüğü aylıklarından çok olursa, fazlası dul ve yetim aylıklarından müttenasiben indirilir.

Ölen eş bırakmaz veya bıraktığı koca aylığı müstehak değilse, bunların payı çocuklarla ana babalarının aylıklarına eşitlikle eklenir. Ancak bu aylıkların toplamı yapılan eklemelerden sonra bağlamaya esas tutulan aylığın yetim bir kişiyse % 50, iki kişiyse % 80 ve üç kişiyse % 100'nü geçemez.

Öte yandan, bu 2149 sayılı yasanın yrrlge girdiği tarihten *nce bağlanmış dul yetim aylıkları da* bu yasa hükümlerine göre yükseltilir.

bb. Savaşta kayıp olanların dul ve yetim aylıklarının yükseltilmesi.

Savaş, savaşa hazırlık, i tedip ve sınır hareketleri sırasında (Emekli SK 64) *kayıp olanların dul ve yetimlerine*, kayıplık kararında belirtilen kayıplığın başlangıç gününü izleyen ay başından itibaren, *b i r i n c i d e r e c e h a r p m a l  l l  ğ  a y l ı ğ ı* bağlanır ve *h a r p m a l  l l  ğ  z a m m ı* denir. Kayıbın ortaya çıkması halinde, bu aylıklar kesilir, fakat önceden denmiş olanlar da geri alınmaz, 2177 sayılı yasa 3.

cc. Harp malûllerine vazife malûllüğü aylığı bağlanması ve harp malûllüğü zammının yükseltilmesi.

Vazife malllerinden bu malllklere savaşta, savaşa hazırlık, i tedip ve sınır hareketleri sırasında uğramış muvazzaf ve yedek subay ve erlerle silahlı kuvvetlerce görevlendirilmiş sivil iştirakçilere ayrıca *h a r p m a l  l l * denir. Bunlardan rneğin ast subaylarla yarbay rütbesine kadar subaylara, bir üst rütbenin aynı kademesinin emekli aylığı bağlanmasına esas aylığı üzerinden *v a z i f e m a l  l l  ğ  a y l ı ğ ı* bağlanır, 2177 sayılı yasa md. 64.

Harp ve vazife malllerinin, malliyet derecesine göre aşağıda yazılı ek göstergelerin yürürlükteki katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktar, *h a r p m a l  l l  ğ  z a m m ı* olarak ayrıca ödenir.

Maluliyet derecesi	İştirakçiler, erbaş, erler ve sivil görevliler için
1	150 gösterge
2	140 "
3	130 "
4	120 "
5	110 "
6	100 "

Harp malûllerinden, örnek tutulacak cesaret ve fedakârlık gösterdiği sırada malûl kaldığı saptananlara *harp malûllüğü zammı* % 25 *fazlasıyla* ödenir. Öte yandan, vazife malûllüğü aylığının Emekli SK 64 uyarınca harp malûlü olması halinde bağlanacak aylık ve harp malûllüğü zammı ile vazife malûllüğü aylığı arasındaki farkın % 80'i ayrıca ödenir, 2177 sayılı yasa 64.

18.1.1979 gün ve 2177 sayılı yasanın yürürlük tarihinden (yani, 1.7.1974'den) önce vazife ve harp malûlü olmuş olanlara (ve onların dul ve yetimlerine) bağlanmış aylıklar da, Emekli SK'nun bu yasayla değişik 56 ve 64. maddelerine göre ve 1.7.1974'den itibaren yükseltilir.

dd. Vazife malûllerine, harp malûllerine yapılan yardımların verilmesi.

Vazife malûllerine de, harp malûllerine yapılması Emekli SK 65'de öngörülen bütün yardımların yapılması 2177 sayılı yasanın Ek Maddesi ile kabul edilmiştir.

ee. Kıbrıs harekâtında ölenlerin dul ve yetimlerine ve malûl kalanlara tazminat ödenmesi.

Kıbrıs harekâtı nedeniyle ölenlerin dul ve yetimlerine (bunlar yoksa, yasal mirasçılara) 8000 gösterge

1. derece	vazife	malûllüğü	aylığı	bağlananlara	4000	gösterge
2.	"	"	"	"	3750	"
3.	"	"	"	"	3500	"
4.	"	"	"	"	3250	"
5.	"	"	"	"	3000	"
6.	"	"	"	"	2750	"

üzerinden ve o tarihteki bütçedeki belirtilmiş katsayı ile çarpımı sonucu bulunan miktar *t a z m i n a t* olarak ödenir.

Bu tazminat hiçbir vergi ve resme tâbi değildir ve borç için de haczedilemez, 2177 sayılı yasa Ek Geçici M. 1.

ff. Kıbrıs harekâtında ölen ve malûl kalanların çocuklarına ücretsiz yatılı okul sağlanması.

2177 sayılı Yasa, Kıbrıs harekatı sırasında ve harekat nedeniyle ölen veya mall kalanların çocuklarının devlete ait yatılı okul ve eğitim kurumlarında ücretsiz olarak okutulmalarını hükme bağlamıştır. Bunlardan yüksek öğrenim yapanların devlete ait ğreni yurtlarından parasız yararlanmaları da 2177 sayılı Yasanın Ek Geçici M. 2 ile kabul edilmiştir.

hh. Yakacak yardımının arttırılması.

Bakanlar Kurulunun 7.11.1979 gün ve 7/18320 sayılı kararnamesi ile memur, emekli adi malllk, vazife malûllüğü, dul ve yetim aylığı alanlara (ve ayrıca SS Kanununa göre malllk, yaşlılık ve ölüm sigortalarından aylık alanlarla işkazaları ve meslek hastalıkları sigortasından gelir bağlananlara)¹⁵ 27.10.1977 gün ve 7/13985 sayılı kararname ile yürürlüğe konmuş "Yakacak Yardımı Yönetmeliği" uyarınca denen 750 TL (5. dereceden 15. dereceye kadar olanlara 1000 TL.) tutarındaki yardım miktarı, 1.11.1979 gününden itibaren 1000 TL daha arttırılmıştır. Yakacak yardımı olarak ödenen bu para vergiye tâbi değildir.

c. Borçlanma hükümlerinin genişletilmesi

aa. Son hizmet zammı alanların serbest meslekte geçirdikleri süreleri borlanabilmeleri.

28.6.1978 gün ve 2160 sayılı Yasayla Emekli SK.'na eklenen bir geçici maddeye göre,

100. madde uyarınca kendilerine s o n h i z m e t z a m m ı bağlanmış bulunanlardan yeniden emeklilik hakkı tanınan vazifelere tayin edilenler, senatörlük, illerin daimi komisyon yeliği veya belediye başkanlığına seçilenler, yıllanmış olsa da aldıkları son hizmet zammını bu yasanın yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde toptan veya ençok 12 taksitte ve faizsiz ödedikleri takdirde, serbest meslek sahibi olarak geçirdikleri süreleri genel hükümlere göre borçlanabilirler.

bb. 28.6.1978 gün ve 2161 sayılı yasa, iştirakçilerden 1136 ve 1238 sayılı yasalar uyarınca serbest avukatlıkta geçen hizmet sürelerini borçlanmak suretiyle fiili hizmetlerine eklenmesi için zamanın-

15) Bak. s. 719.

da başvurmamış olanların Emekli Sandığına yazılı olarak başvuruların borçlanmalarını kabul etmiştir.

Aynı yasa, Emekli SY 12/II'ye 5951 sayılı Yasayla eklenmiş (L) bendine girenlerden yasama organına seçilenlerin, yazılı olarak başvurdukları takdirde, yasama organı üyeliğinde geçmiş sürelerini borçlanabilmelerini kabul etmiştir.

cc. 29.6.1978 gün ve 2168 sayılı yasa da, borçlanmaya ilişkin bazı hükümler koymuştur. Bunlara göre, *fakülte veya yüksek okullarda kendi hesabına okuyup ta sonradan muvazzaf askerliğe geçmeleri ve yedek subaylıktan muvazzaf subaylığa geçmeleri halinde, yüksek öğrenim süreleri fiili hizmetlerden sayılır; ancak kesenek ve karşılıkların ödenmesi gerekir. Aynı hak astsubaylara da tanınmıştır.*

d. Yeni itibari hizmet süreleri eklenmesi

İtibari hizmet süresi, Emekli SK gereğince bağlanacak aylıklar ve yapılacak kesenek iadesi ve toptan ödemelerin hesabında, *fiili hizmet sürelerine eklenen süredir*, Emekli SK 35. 18.1. 1979 gün ve 2177 sayılı yasa, iştirakçilerin bazı görevlerde geçen fiili hizmet sürelerine itibari hizmet süreleri eklemiştir. Bunlar aşağıdadır:

aa. Muvazzaf ve yedek subay, astsubay, uzman jandarma çavuşu ve uzman çavuşlardan.

aaa. Savaşı doğuran genel ve kısmi seferberliğe katılanların, *savaşın ilânından seferberliğin bitim tarihine*,

bbb. Seferberliği gerektiren iç tedip hareketlerine fiilen katılan birliklerde görevli olanların, *çarpışmaların başlangıcından seferberliğin sona erdiği tarihe*,

ccc. Anayasanın 66. veya Türkiyenin yanı olduğu uluslararası anlaşmalar uyarınca, yabancı ülkelere gönderilen *Iürk Silahlı Kuvvetlerinde görev yapanların*, çarpışma meydana gelmesi halinde *çarpışmanın başlangıcından bitimine veya Türkiyeye dönüş tarihine kadar geçen fiili hizmet sürelerinin* (bu tarihlerden sonra devam eden tutsaklık süreleri dahil) *bir katı itibari hizmet süresi eklenir*, 2177 sayılı yasa 36/bent A.

bb. Yasalar gereğince aylıkları ödenmek suretiyle ve kurumlarıyla ilgisi kesilmeyerek yukarda (bent A'da) yazılı hareketlerde *sivil iştirakçi, er veya erbaş olarak katılanların*, bu durumlarda geçen fiili hizmet sürelerinin (bu tarihten sonra devam eden tutsaklık süreleri dahil) *bir katı itibari hizmet süresi eklenir*, 2177 sayılı yasa 36/bent B.

cc. Savaş halinde düşmana tutsak düşen veya düşman tarafından enterne edilen iştirakçilerden yasalar gereğince aylıkları ödenmek suretiyle, kurumları ile ilgileri kesilmeyenlerin, bu *durumlarda geçen fiili hizmet sürelerinin bir katı itibari hizmet süresi olarak eklenir* 2177 sayılı Yasa 36/bent C.

Yukarıda sözü edilen üç hal için yazılı itibari hizmet süreleri 3 aydan az ve toplam 5 yıldan çok olamaz.

e. Yasama organına seçilenlerin emeklilik hakları

aa. Emekli iken yasama organına seçilenlerin emeklilik hakları.

19.6.1979 gün ve 2251 sayılı yasa hükümlerine göre, *1. derecenin 4. kademesinden emekliye ayrıldıktan sonra, yasama organı üyeliğine seçilmiş olanlar* ile yasama organı üyeliğinden ayrıldıktan sonra Emekli S. ile iştirakçi olarak ilgililerini devam ettiren bir hizmet ve görevde bulunmuş olanlardan, aylıkları 1. derecenin 4. kademesine ulaşmış olanların emeklilik işlemleri, *yasama organı üyeleri hakkında uygulanan ek göstergeler emsal alınarak yapılır*. Bu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce emekli olanlar hakkında da aynı hükümler uygulanır. Ancak 19.6.1979 gün ve 2251 sayılı olan bu kanunun yürürlük tarihinden önceki süreler için fark ödenmez.

bb. Malûlen emekli olanların yasama organına seçilmesi.

22.5.1979 gün ve 2235 sayılı yasaya göre, malulen emekliye ayrıldıktan sonra, TBMM üyeliğine seçilenlerden, halen üyelikleri devam etmeyenlerin, *üyelik süresi içinde aldıkları malûllük aylıkları adlarına borç kaydedilir*.

Üyelikte geçmiş süreleri, üyeliğe başladıkları tarihte emekli aylığı bağlanmasına esas tutulan dereceleri esas alınarak 13.6.1968 gün ve 1046 sayılı yasaya göre intibaklar yapılarak, üyeliklerinin sona erdiği tarihe kadar emeklilik kesenekleri adlarına borç kaydedilir. Kuruma karşılıklar TBMM bütçesinden toptan ödenir.

Malûllük aylığı bağlanmadan önce emekliliğe tâbi olarak geçen süreleri ile bu yasa uyarınca kesenek karşılığı almamak suretiyle geçen süreleri toplamı ve yapılan intibak sonucu saptanan derece ve kademe üzerinden aylıklar bu kanunun yürürlüğe girdiği günü izleyen aybaşından itibaren yeniden bağlanarak ödenir. Geçmiş süreye ait aylık farkı ve ikramiye ödenmez.

Yukarıdaki fıkralara göre hesaplanıp adlarına borç kaydedilen malûllük aylıkları ile emeklilik keseneği emekli aylığından ayrı ayrı % 10 kesilmek suretiyle tahsil olunur.

III. İLGİLİNİN PARASAL KATKISI OLMADAN ÇALIŞAN SOSYAL GÜVENLİK KURUMLARI (PRİMSİZ REJİM)

İlgilinin parasal katkısı olmadan çalışan sosyal güvenlik kurumları da vardır. Bu kurumlar, korunan kimselerin doğrudan doğruya parasal katkıda bulunmaları koşulunu aramadan, yardım yaparlar. Türkiyede bu kurumlar yeterince gelişmiş değildir. Burada *yoksul yaşlılara ve vatani hizmet tertibinden aylık bağlananlara ve çocuklara* yapılan yardım üzerinde durmakta yarar vardır.

1. Yoksul yaşlılara yardım

a. Muhtaç, güçsüz ve kimsesiz türk vatandaşlarına yardım yapılması.

1.7.1976 gün ve 2022 sayılı yasa, 65 yaşını doldurmuş, muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması ve sağlık yardımları yapılmasını kabul etmiştir. Türkiyede ilk kez bu yasa ile bütün yoksul yaşlılara devlet eli uzatılmış ve onlara önemli bir destek sağlanmak istenmiştir. 1.3.1977 gününden itibaren yürürlüğe girmiş olan bu yasanın uygulama koşullarını göstermek üzere 31.10.1976 günlü bir yönetmelik çıkarılmıştır. Ancak bu yönetmeliğin "*muhtaçlığın tanımı*" ve "*muhtaçlığın belgelendirilmesi*" ne ilişkin 2 ve 3. maddeleri, 15.4.1977 günlü Yönetmelikle değiştirilmiştir. Sonradan "*aylık bağlanması için gerekli belgeleri*" düzenleyen 9. maddesi de 6.5.1977 günlü yönetme-

likle değişikliğe uğramıştır. Nihayet 29.7.1978 günlü yönetmelik, 2022 sayılı Yasaya göre aylık isteyenlere yaşlılık raporu verilmesinde sağlık kuruluşlarının uyacakları hususları belirtmiştir.

Aşağıda 2022 sayılı yasa ve bu yasaya dayanılarak çıkarılmış yönetmelik hükümlerine dayanarak yoksul yaşlılara nasıl yaşlılık aylığı bağlanacağı ve sağlık yardımı yapılacağı açıklanmıştır.

aa. Para yardımı yapılabilmesinin koşulları.

aaa. *65 yaşını doldurmuş olma* veya *65 yaşını doldurmadığı halde, başkasının yardımı olmaksızın hayatını sürdüremeyecek derecede malûl olma* yahut durumuna uygun bir işe yerleştirilememiş *sakatlardan olma*.

65 yaşını doldurmuş olma koşulu üzerinde biraz durulmalıdır. 65 yaşının saptanmasında ilgililerin bu yasa yayınlandığı tarihteki nüfus kütük kayıtlarındaki doğum tarihleri esas alınır. Doğum tarihlerinde sonradan yapılacak düzeltmeler ile bu yasanın yayınlandığı tarihten geriye doğru bir yıl içinde yapılmış düzeltmeler nazari itibare alınmaz.

“*65 yaşını doldurmadığı halde başkasının yardımı olmaksızın hayatını sürdüremeyecek derecede malûl olma*” koşulu önem taşır. Bu durumun tam teşekküllü hastanelerin Sağlık Kurulu raporu ile belgelenmesi gerekir 29.7.1978 günlü yönetmeliğin 2. maddesine göre, “Devlet, Belediye, Sosyal Sigortalar ile diğer Kamu Müessesesi *Hastanelerinin kuruluşu tam olan sağlık kurulundan; tam teşekküllü sağlık kurulu olmayan hastanelerde ise enaz üç mütehassıs hekim tarafından* verilen raporlara göre *sakatlık aylığı* bağlanır.

Aynı yönetmeliğin 3. maddesine göre, *18 yaşından büyük; fakat 65 yaşından küçük olan kişiye, çalışma gücünü % 40 ile 70 yitirmişse, sakatlık raporu ve eğer % 70'in üstünde yitirmişse malûliyet raporu* verilir ve bu rapora göre de aylık bağlanır. Malûliyet ve sakatlık çeşitleri ile çalışma gücündeki malûliyet ve sakatlık oranları yönetmeliğin VIII. maddesinde gösterilmiştir.

Sakatlık veya malûliyetin sürekli olması da gerekmez. Geçici olanlarda, sakatlık ve malûliyetin süresinin belirtilmesi gerekir. Bun-

lardan yeni sağlık kurulu raporlarının ne zaman istenileceği, Emekli S. Sağlık kurulunca belli edilir.

Ancak bir kişiye yaşlılık, malûllük veya sakatlık yardımı yapılabilmesi için, Yönetmelikte belirtilmiş *bir hastaneden alınmış raporun* (Emekli S.'dan görevlendirilecek bir hekimin başkanlığında, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik Bakanlıklarınca görevlendirilecek birer uzman hekimden oluşan) *3 kişilik Sağlık Kurulunca incelenip karara bağlanması gerekir*. Bu itibarla, sağlık kurulu gerekli görürse, aynı veya başka bir sağlık kurulundan ek veya yeni bir rapor isteyebilir, mad. 6. Eğer vasi tayinini gerektiren bir durum varsa, Sağlık Kurulu raporunda bu da belirtilmelidir.

bbb. İş görme ve çalışma gücünden yoksun olduğunu tam teşekküllü bir hastanenin Sağlık Kurulu raporu ile belgeleme.

65 yaşını doldurmuş olma da, aylık bağlanması için yetiştirmez. 65 yaşını doldurmuş kişinin "*işgörme ve çalışma gücünden yoksun olması*" da aranmıştır. Bu durum da, ancak "*tam teşekküllü bir hastaneden alınacak bir raporla* kanıtlanmak gerekir. Ancak 29.7.1978 günlü yönetmeliğin 2/II maddesine göre, bu konuda "*resmi sağlık kuruluşlarında görevli iki hekimin müştereken vereceği rapor*" da yeterlidir.

65 yaşını doldurmamış oldukları halde, başkasının yardımı olmaksızın hayatını sürdüremeyecek şekilde *malûl olduklarını tam teşekküllü hastaneden aldıkları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayanlar* ile durumlarına uygun bir işe yerleştirilemeyen *sakatlar* için, ikinci bir rapor alınması gerekmez, kanısındayım.

ccc. Muhtaçlığın il veya ilçe idare heyetinden alınacak belgeyle kanıtlama.

"Muhtaçlığın tanımı" ve "muhtaçlığın belgelendirilmesi" ne ilişkin açıklamalar 31.10.1976 günlü yönetmeliğin 2 ve 3. maddelerinde açıklanmıştı. Ancak 15.4.1977 günlü Yönetmelik muhtaçlığın tanımını daha basitleştirmiştir. Bu yeni Yönetmeliğe göre "*kendisine, yasa da gösterilmiş gösterge rakkamının Bütçe Kanunundaki katsayı ile çarpımı sonucu bulunan miktar kadar* (yani, bugün için $60 \times 25 = 1500$ TL'dir) *asgari nafaka veya Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının birinden gelir ve aylık bağlanmamış; taşınmaz ve taşınır malı bulunma-*

yan kimseye muhtaç" denir. Muhtaçlık il veya ilçe idare heyetinden alınacak *muhtaçlık belgesi* ile kanıtlanır.

Malı, gelir ve aylığı bulunmakla beraber, gelirleri toplamı, aylık ortalama bağlanacak aylık miktarlarından az olanlar da muhtaç sayılır. Hatta taşınmazı bulunmakla beraber, bundan, bağlanacak aylık kadar gelir elde etmeyen vatandaşın, başka kaynaktan gelir sağlayıp sağlamadığı konusunda kendi beyanıyla yetinilir.

15.4.1977 günlü Yönetmelik muhtaçlığın belgelendirilmesinde aranan formaliteleri bire indirmiş ve bu konuda *müracaatçının beyanı* ve *icradan yapılan araştırmayı* yeter saymıştır. Sonra da 6.5.1977 günlü Yönetmeliğin 9. maddesi, "*aylık bağlanması için gerekli belgeleri*" tekrar düzenlemiştir. Buna göre, aylık bağlanması için gerekli olup yukarıdaki maddelerde belirtilen; "*Sağlık Kurulu raporu*", "*Nüfus kayıt rneği*", "*Mal bildirim belgesi*", "*Muhtaçlık belgesi*" dışında, T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne hitaben yazılacak bir *dilekçe* ile birlikte üç adet belgelik *fotoğraf* gönderilmesi zorunludur.

Aylıkları % 50 oranında artırılarak bağlanacakları veya bağlanmış aylıkları % 50 oranında artırılacak olanların, kendilerine aylık bağlanması için aranacak *belgeler, eşleri için de aynen aranır* (RG. 6.5.1977 - No. 15929). Bu yönetmelik değişikliği 1.3.1977 gününden itibaren geçerli kılınmıştır.

ddd. Kendine yasa gereği bakmakla yükümlü kimsesi bulunmama.

Yaşlı kişinin (veya mall yahut sakatın) "*kendisine yasa gereği bakmakla yükümlü kimsesinin*" bulunmaması da aranmıştır. Burada söz konusu olan, MK'nun 315. maddesinde sözü edilen "*hısımlardır. Nitekim 31.10.1976 günlü Yönetmeliğin 2. maddesinde ve bu maddenin 15.4.1977 günlü yönetmelikle değiştirilmiş ğeklinde de MK 315'e yollama da yapılmıştır. MK. 315'e göre, "herkes, yardım etmediği surette zarurete düşecek olan usul ve fruuna ve erkek ve kız kardeşlerine muavenetle mükelleftir".*

5.4.1977 günlü Yönetmelik yasadaki "*kendisine kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan*" sözlerini; haklı olarak biraz değiştirmiş ve "*kanunen nafaka vermekle mükellef hısımları bulunması değil de, resmen nafaka bağlanmış olmasını*" aramıştır.

eee. Bir geliri veya aylığı olmayan, nafaka almama veya mahkeme kararı ve yasayla bağlanmış devamlı bir geliri olmama.

Yaşlı kişi (veya sakat yahut malûl), “Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının herhangi birinden, her ne nam altında olursa olsun bir gelir ve aylık hakkından yararlanmayan; nafaka bağlanmamış veya bağlanması mümkün olmayan; mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış herhangi devamlı bir gelire sahip olmayan” bir kişi olmalıdır.

fff. Türk vatandaşı olma.

Yoksul yaşlılara yardımdan 2022 sayılı yasa uyarınca sadece **T ü r k v a t a n d a ş l a r ı** yararlanırlar.

bb. Para yardımının miktarı

aaa. Para yardımının (aylığın) miktarı.

Para yardımının miktarı, Devlet Memurları Kanununa göre 60 gösterge sayısının, her yıl bütçede belirtilecek katsayı ile çarpımı suretiyle bulunur. 1978 yılında bu, $60 \times 14 = 840$ TL idi ve 1979 yılında, $60 \times 16 = 960$ TL idi. Bu miktar, 1980 yılında $60 \times 25 = 1500$ TL olmuştur.

Eşleri de aynı durumda ise, bu miktar % 50 artırılır. Şu halde, bugün eşler aynı durumda iseler, birlikte 2250 TL alırlar.

Ödemeler 3 ayda bir veya peşin yapılır. Aylığın bağlanış tarihi ile dönem arasındaki haklar ayrıca ödenir. Bu aylıkların başlangıç tarihi, ilgilinin Emekli Sandığına yaptığı yazılı başvuruyu izleyen ay-başıdır.

bbb. Para yardımının (aylığın) azaltılması.

Evli olması veya eşinin de aylık bağlanması için aranan koşullar taşınması nedeniyle aylığı % 50 arttırılan aile reisinin, eşinin ölmesi veya boşanması halinde ölüm veya boşanma kararının kesinleştiği tarihi izleyen dönem başından itibaren % 50 artış kaldırılır.

ccc. Aylığın kesilmesi.

Bağlanan aylıklar, aylık sahibinin ölümü; Türk vatandaşlığından çıkması veya çıkartılma, vatandaşlık hakkını yitirmesi; muhtaçlığın

kalkması; aylık sahibi kadımsa evlenmesi ve sakatlığı nedeniyle aylık bağlananların durumlarına uygun bir iş bulunması halinde, bu hal-lerin gerçekleştiği tarihleri izleyen dönem başından itibaren kesilir.

Evlenen erkeğin aylığı da, evlenmesi nedeniyle muhtaç durum-
dan çıktığı takdirde, kesilir.

Emekli S. aylık bağladığı kişileri, yazılı oldukları Nüfus Daire-
sine bildirir. Bu kişinin ölümü, boşanması, evlenmesi veya Türk va-
tandaşlığını yitirmesi halinde, nüfus idaresi bu değişiklikleri Emekli
S'na bildirmek zorundadır.

Aynı Şekilde, aylık bağlananlar da aylıklarının kesilmesini ve azal-
tılmasını gerektiren hallerin ortaya çıkması halinde, durumu bir ay
içinde Emekli Sandığına bildirmek zorundadır (Yn. mad. 19). Bu-
nun zerine Maliye Bakanlığı tarafından fazla demeler geri alınır.
(Yn. mad. 21).

dd. Yersiz denen paraların geri alınması.

Aylık bağlanması için düzenlenen belgeler; örneğin, sağlık ra-
poru veya muhtaçlık belgesi gerçeğe aykırı ise, ödenen aylıkların
% 50 fazlasıyla geri alınması için dava açılır. Ayrıca bu gerçeğe
uymayan belgeleri düzenleyen ve kullanan kişiler hakkında da genel
hükümlere göre c e z a d a v a s ı açılır, (mad. 5).

22/1/1980 günlü Hürriyet Gazetesinde çıkan bir habere göre, o
tarihe kadar bu yasadan aylık bağlanmış kişilerin sayısı, 850.000 ve
Ödenen aylıkların, belgelerin gerçeğe aykırılığı nedeniyle geri alın-
ması için açılmış davaların sayısı ise, 80.500'dir. Ancak bu 80,500 sa-
yısı içine, muhtaçlık durumu kalkan ve ölenler de dahildir.

b. Yoksul yaşlılara sağlık yardımı yapılması.

Kendisine aylık bağlanan yaşlı (sakat veya mall) kişiye bir
 z e l b e l g e verilir. İşte bu belge ile yoksul yaşlı ve eşi dev-
let hastanelerinde *cretsiz tedavi* edilir, 2022 Sayılı Yasa md. 7; Yönet-
melik 23). Böylece, yoksul, güçsüz ve muhtaç yaşlı, mall ve sakatlara
yapılan para yardımı daha etkili bir duruma getirilmiştir.

Aslında sağlık yardımının yaşlılık aylığından ayrı olarak d-
şnlmesi ve aylık bağlanmasına hak kazanamıyacak durumdaki yaş-
lılara da bu hakkın yayılması düşünülebilir.

2. Vatan hizmeti görenlere aylık bağlanması.

1977 yılı bütçesine bağlı (c) işaretli cetvelde adları gösterilmek suretiyle vatani hizmet tertibinden aylık alanların sayısı 297 idi. Bu sayı 1978 yılı bütçesinde 300 ve 1979 yılı Bütçesinde 320 olmuştur.

1977 yılı sonuna kadar "vatan hizmeti tertibinden bağlanan aylıklar" 100 TL ile 1500 TL arasında değişmekte idi. Ancak önemle belirtelim ki, 1977 yılı sonuna kadar kendilerine aylık bağlanmış olan bu 297 kişiden sadece 35'nin aylığı 200 TL'nin üstünde ve 267 kişinin aylığı ise, 200 TL'nin altında idi. Böylece aylık bağlandığı zaman yeterli sayılabilecek bir miktar; örneğin 1924 yılında bağlanmış 72 TL 12 kuruş, geçen yılların ve enflasyonun etkisiyle gülünç bir duruma düşebilmekteydi¹⁶.

Vatani hizmet tertibinden bağlanan aylıkların miktarı 1978 yılında çıkarılmış bir yasayla, yeni bir düzene bağlanmıştır. Gerçekten 15.6.1978 gün ve 2150 sayılı yasanın 1. maddesine göre, bu yasanın yürürlüğe girdiği 1.3.1978 gününe kadar vatani hizmet tertibinden bağlanan aylıklar kaldırılmış ve onların yerine aşağıdaki şekilde aylık saptanması kabul edilmiştir. Yeni aylıkları hesaplamada *g ö s t e r g e v e k a t s a y ı* esasının uygulanması kabul edilmiştir. *Gösterge sayısı*, 2150 sayılı yasada *v a t a n i h i z m e t g ö r e n l e r i ç i n* 400; onların *d u l e ş l e r i ç i n* 300; *y e t i m v e d i ğ e r y a k ı n l a r ı ç i n* 200'dür. İşte aylıkların tutarı, bu gösterge sayılarının Bütçe Kanunlarında gösterilen katsayı ile çarpılması suretiyle bulunur. Ancak bu biçimde hesaplanacak aylık tutarı, önceki aylıklarından az olduğu takdirde, eski aylıklarının ödenmesine devam olunur.

Örneğin vatani hizmet görmüş bir kişiye özel bir yasayla vatani hizmet tertibinden bir aylık bağlanmışsa, bunun miktarı 1978 yılında $400 \times 14 = 5600$ TL ve 1979 yılında $400 \times 16 = 8400$ ve 1980 yılında ise, $400 \times 25 = 10.000$ TL'dir. Vatani hizmet görmüş bir kişinin ölümü nedeniyle dul eşine (yani karı veya kocanın) bir aylık bağlanmışsa bunun miktarı 1979 yılında $300 \times 16 = 4800$ TL ve 1980 yılında ise, $300 \times 25 = 7500$ TL'dir.

16) **Tunçomağ**, 1977 yılı Sonunda Türkiye'nin Sosyal Güvenlik Durumu, Yargı, 1978/286.

Vatani hizmet tertibinden maaş alanlar v a t a n i h i z m e t görmüş kişi başta olmak üzere onun *dul eşi*, *yetimleri* ve *diğer yakınları*dır. Şu halde, vatani hizmet görenin, duruma göre torunları, kardeşleri ve hatta yeğenlerine de bir aylık bağlanabilecektir. Öte yandan, vatani hizmet görenin *kız çocuklarına veya kadın akrabalarına bağlanan aylık*, evleninceye kadar ve *dul eşine bağlanan aylık ise*, genellikle ölünceye kadar sürer. Nihayet, vatani hizmet tertibinden aylık bağlananlara onlarla ilgili olarak çıkarılmış yasalardaki hükümler de uygulanırlar.

IV. SONUÇ

1. Yukarıdan beri yaptığım açıklamalardan şu genel sonuç çıkarılabilir. 1979 yılı sonunda Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin yapısında, işleyişinde ve örgütlenişinde bir değişiklik meydana getirilememiştir. Çünkü 1978 ve 1979 yılı içinde çıkarılmış yasa, tüzük, yönetmelik ve Bakanlar Kurulu kararları, Türk sosyal güvenlik sisteminin yapısında, işleyişinde ve örgütlenişinde bir değişiklik yapma amacını izlememiştir. Zaten böyle bir amaç izleyemezdi de. Çünkü Türk Sosyal Güvenlik Sistemi, bir mozaik gibidir; çok çeşitli parçalardan oluşmuştur. Bu parçalar, arasında ne bir uyum ne de bir irtibat vardır. Her biri, diğerinden bağımsız, çalışmasını sürdürmektedir. Ancak uzun süreli ve iyi hazırlanmış bir plânla bu kurumlardaki çeşitlilik, yardım için aranan koşullardaki ve sağlanan yardımlardaki farklılık ortadan kaldırılabilir.

2. Gerçi bir Sosyal Güvenlik Bakanlığı vardır. Fakat bu Bakanlığa, sadece primli rejime tâbi kurumların bir bölümü bağlıdır. Çünkü memurların Sosyal Güvenliğini sağlayan Emekli Sandığı Maliye Bakanlığına bağlı bir kuruluştur. Üstelik Emekli Sandığı hâlâ ağır basan yanı ile bir emeklilik (malûllük ve ölüm) olaylarına ağırlık veren; diğer riskler karşısında örneğin hastalık ve analıkta tam bir sigorta gibi çalışmayan; hastalık yardımlarını karşılıksız yapan bir kuruluştur. İşte bu Emekli Sandığı ile Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur arasında ne yapılan yardımların koşullarında ve ne de yapılan yardımlarda tam bir paralellik vardır.

Öte yandan, Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı Sosyal Sigortalar Kurumu ile Bağ-Kur arasında da, işleyiş ve sağlanan haklar açısından,

son zamanlarda atılmış olumlu adımlara rağmen tam bir uyum sağlanamamıştır.

3. Ama buna rağmen Türkiye'de 1978 ve 1979 yıllarında çıkarılan yasalarla sosyal güvenlik alanında önemli adımlar atılmıştır. Gerçekten 1979 yılında çıkarılmış yasa, tüzük ve yönetmeliklerle önce primli rejimde bazı düzeltmeler yapılmıştır. Örneğin, SS Kanunu kapsamı özellikle 1978 yılında genişletilmiş; Bağ-Kur'un kapsamında ve sağladığı haklar da ve ayrıca Emekli Sandığına tâbi kişilere bağlanan emekli, dul ve yetim, adi malûllük, vazife malûllüğü aylıklarında 1979 yılında çıkarılmış yasalarla çok olumlu değişiklikler yapılmıştır.

1979 yılından beri ülkemizde primsiz rejim denen ve yardım görenin, parasal katkısı olmaksızın çalışan kurumlarda önemli ve olumlu değişiklikler yapılmıştır. Burada, herşeyden önce, 1.7.1976 günlü olup 1.3.1977'den itibaren yürürlüğe konmuş (65 yaşını doldurmuş muhtaç ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında yasa) anılmalıdır. Gerçi bu yasanın yardım yapılmasını bağladığı koşullar ve yardımın esas itibariyle aylık bağlanması biçiminde olması tartışılabilir. Ancak şurası da bir gerçektir ki, Türkiye'de ilk kez devlet, bu yasa ile, bütün kimsesiz ve 65 yaşını doldurmuş yaşlılarla kimsesiz sakatlara elini uzatmıştır.

Üzerinde durulması gerekli ikinci yasa, vatani hizmet tertibinden maaş bağlananlarla ilgilidir. Çıktığı tarihte yeterli sayılabilecek maaşın zamanla enflasyonun etkisiyle gülünç duruma düştüğü açıktır. İşte buna engel olmak üzere 15.6.1978 gününde çıkarılmış bir yasa yeni aylıkları hesaplama da gösterge ve katsayı esasının uygulanmasını kabul etmiştir. Böylece Bütçe Yasasında yapılacak katsayı değişikliği ile, bu maaşların, belli ölçüde günün koşullarına uydurulması sağlanmıştır.